

Bull, Tove og Lindgren, Anna-Riitta (red.): De mange språk i Norge. Fler-språklighet på norsk. Novus forlag 2009. 241 sider

*Av Elizabeth Lanza
Universitetet i Oslo*

”Einspråklegheit kan bøtast”

Med dette uttrykket åpner redaktørene artikkelsamlingen om de mange språk i Norge og ”flerspråklighet på norsk”. Målet med boken er å gjøre Norges språklige og kulturelle mangfold synlig og ”å vise det fram i all sin variasjon og fargerikdom” (s. 10). Dette mangfoldet er for stort til å kunne gi stemme til alle språkene som finnes i landet, men det lykkes å gi en interessant oversikt over bredden av språk gjennom tolv kapitler som spenner fra innvandrespråk til nasjonale minoritetsspråk, innbefattet norsk tegnspråk, til norsk som førstespråk og andrespråk og til slutt til engelsk i Norge og engelsk i norsk.

Redaktørenes innledende kapittel forankrer nåtiden i Norge med fortiden ved å gi innblikk i positive refleksjoner hos en reisende norsk geolog fra 1800-tallet, som allerede den gang skrev om sitt møte med flerspråklige mennesker i Nord som levde i fred og ”at det å kunne meir enn eitt språk verkar intellektuelt stimulerande” (s. 9). Hans budskap blir trukket frem fordi forfatterne mener han har noe å fortelle oss i dag, at han fortsatt har noe å lære oss – at flerspråklighet ikke er noe nytt fenomen i landet og at dette er et gode. Det er viktig å bli minnet om den innsikten som fantes før fornorskningspolitikken gjorde landet blindt.

Redaktørene ønsker gjennom boken å gjøre leseren bevisst om sitt eget språk, og andres, i vårt samfunn i dag, hvor globaliseringsprosesser bidrar til å redusere betydningen av grenser og avstand og understreker nødvendigheten av å betrakte det lokale i forhold til det globale. ”Fleirspråklighet er muleg for alle; einspråklegheit kan reparerast” understreker redaktørene (s. 23).

Alle språk er like mye verdt, men som redaktørene fremhever, ”det betyr slett ikkje... at dei er likeverdige” (s. 11). Det finnes nemlig et hierarki blant språkene i ethvert land, og dette er knyttet til hvilke lovfestede rettigheter man har som brukere av disse språkene. De som er vokst opp med norsktalende foreldre, har krav på lese- og skriveopplæring på morsmålet norsk gjennom hele skolegangen. Men selv blant norsktalende finnes det et *de facto* hierarki gjennom forholdet mellom bokmål og nynorsk. Samisk ble

erklært likestilt med norsk gjennom den norske sameloven av 1987, men stilles likevel ofte etter norsk. I Norge finnes det tre ulike samiske språk – nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk – og blant dem finner man også en slags innbyrdes rangering etter størrelse. Offisielt har Norge dessuten fem nasjonale minoriteter: kvener, romanifolket (de reisende, taterer) og romer (sigøynere), jødene og skogfinnene. Assimilasjonspolitikken har nok bidratt til språkskifte blant skogfinnene og jødene, men språkene til de andre gruppene lever fortsatt i Norge, i varierende grad. I det språklige hierarkiet følger de nasjonale minoritetenes språk etter samisk, i og med at samene oppfattes som urbefolkning. Norsk tegnspråk er enda et språk i landet med historisk og kulturbærende funksjon og fyller således kravene som nasjonalt minoritetsspråk, i samsvar med Europarådets konvensjon for regionale og minoritetsspråk. Likevel regnes ikke norsk tegnspråk og andre europeiske tegnspråk som nasjonale minoritetsspråk. Og til slutt på ranglisten finner vi gruppene som ikke har historiske røtter i landet, nemlig dagens innvandrere og deres språk. Denne drøftingen av språkene i Norge gjennom et hierarki eller en pyramide fra de som har lovfestede rettigheter til de som ikke har rettigheter i det hele tatt, gjenspeiles i strukturen av artiklene i samlingen, men i motsatt rekkefølge av presentasjonen i innledningen.

En pyramide av lovfestede rettigheter (eller et språkhierarki)

I kapittelet om innvandrerspråkene i Norge beskriver Marjatta Norman situasjonen nederst på pyramiden for de som har færrest rettigheter når det gjelder sine språk. Gjennom dette kapittelet får leseren godt belyst hvor mangeartet innvandrerbefolkningen i Norge er, de forskjellige grunner til innvandring og en del tall i innvandrerstatistikken. Dessuten er noen sentrale begrep i forbindelse med innvandringen tatt opp, f.eks. hvor lenge er en innvandrer innvandrer? Innvandrernes språklige situasjon er også behandlet ved en gjennomgåelse av hvilken offisiell språkstøtte de får. Avslutningsvis er morsmålets plass i språkundervisningen drøftet, og som forfatteren påpeker er det ”en diskrepans mellom forskningsresultat på den ene siden og språkpolitikk og pedagogisk praksis på den andre” (s. 41).

To kapitler er viet til den flerspråklige praksis blant innvandrere i landet, begge bygger på doktoravhandlinger om flerspråklige barn i Oslo. Bente Ailin Svendsens kapittel om flerspråklige filippinere tar for seg språklig praksis i familier hvor det ikke bare dreier seg om norsk og ett annet språk,

men snarere om flere filippinske språk og engelsk, som er et offisielt språk på Filippinene. Engelsk brukes ofte av filippinere i diaspora som et fellespråk, i tillegg til tagalog som er grunnlaget for nasjonalspråket filipino. Ved en dybdestudie av fem filippinske familier i Oslo får vi innsikt i variasjonen som ligger i deres språkbruksmønstre i hjemmet og i hvilken grad språkbevaring skjer innenfor denne gruppen innvandrere. En undersøkelse av barnas språklige praksis i skolen viser hvordan barna aktivt bruker sine språk til å posisjonere seg vis-à-vis sine samtalepartnere. Finn Aarsæther tematiserer også veksling mellom flere språk i løpet av samme samtale (kodeveksling) i sitt bidrag om flerspråklig praksis i det pakistansk-norske miljøet i Oslo, hvor både urdu og panjabi har en sterk posisjon. Den flerspråklige sosialisering i det pakistansk-norske hjemmet hvor både urdu, panjabi og norsk brukes i samtaler, drøftes også. Gjennom en dybdestudie av samhandlingssituasjoner i skolen blant tospråklige pakistansk-norske barn, viser forfatteren at kodeveksling er systematisk og at vekslingen har en diskursorganiserende funksjon. Kodeveksling er en samtaleressurs i de flerspråklige barnas språkpraksis.

Arnfinn Muruvik Vonens kapittel om norsk tegnspråk og døves språksituasjon i Norge er et velkomment bidrag i en bok om flerspråklighet. I internasjonal forskningslitteratur om flerspråklighet har denne gruppen språkbrukeres språksituasjon lenge vært en integrert del, mens her i landet er et tospråklig perspektiv på språksituasjonen til de døve et forholdsvis nytt fenomen. Siden det ofte oppstår misoppfatninger om språket, drøfter Vonen hva norsk tegnspråk er og ikke er, og hvem som bruker det. At tegnspråk er et fullverdig språk med egen grammatikk, har ikke alltid vært majoritetens tradisjonelle syn på døve og deres språk. Forfatteren understreker språkets andre viktige funksjoner som identitetsmarkør, og ”dets betydning som vitnesbyrd om en del av vår kulturarv” (s. 95). En historikk er presentert om tegnspråket i Norge frem til de senere årenes arbeid for styrking av tegnspråksbrukernes rettigheter i det norske lovverket. Det drøftes også noen særegne tospråklige praksiser og utslag av språkkontakt mellom norsk tale-/skriftspråk og norsk tegnspråk. Avslutningsvis stilles det spørsmål om i hvilken grad norsk tegnspråk bør betraktes som et utrydningstruet språk med utgangspunkt i nyere medisinsk-teknisk utvikling, nemlig cochleaimplantat.

Minoritetene som historisk har vært offer for målrettet fornorskningsspolitikk – en nasjonalistisk assimilasjonsspolitikk – er kvenene og samene. Kvener er en nasjonal territoriell minoritet i Nord-Norge som fikk sitt språk

offisielt anerkjent som et minoritetsspråk i Norge først i 2005. Anna-Riitta Lindgrens kapittel tar for seg kvenenes situasjonen i Norge. Det er fra 1500-tallet at kvener er dokumentert i landet gjennom de eldste dansk-norske skattemanntallene. Som forfatteren påpeker, har denne minoriteten befunnet seg mellom to majoriteter – med norsk som majoritetsspråk i eget land og med standardfinsk som et slags ideal som kvensk alltid har vært sammenlignet med. Men i senere tid har det skjedd en etnisk renessanse og en vitalisering av et truet minoritetsspråk. Vitalisering og revitalisering, eller gjenoppliving av språket kjennetegner også språksituasjonen for samene. Nils Øivind Helanders kapittel om samisk språk og samiske språkforhold legger særlig vekt på nordsamisk, mens Jon Todal tar for seg sørsamisk og lulesamisk. Gjennom Sameloven har urbefolkningen fått egne bestemmelser for bevaring og styrking av samisk språk i samfunnet. Men som Helander påpeker, selv om tospråklighet er en uttrykt målsetting i de samiskspråklige områdene ”i realiteten betyr det at de aller fleste samiskspråklige blir funksjonelt tospråklige, mens de fleste norskspråklige ikke lærer seg samisk” (s. 136).

I den siste delen av boken beveger vi oss mot toppen av pyramiden med flere kapitler som behandler det norske språket i sin fulle variasjonsbredde og i kontakt med engelsk. Hilde Sollid skriver om etnolekter i Norge. En etnolekt har majoritetsspråket som sin språklige ramme, med innslag eller trekk fra minoritetsspråket. Tradisjonelt har etnolektbegrepet også vært brukt om varietetene som har oppstått i møtet mellom norsk, samisk og/eller kvensk, selv om vi i dag vil forbinde uttrykket med norsk i møte med innvandrespråk. Sistnevnte etnolekter er ofte betegnet som multietnolekter siden det er innflytelse fra flere minoritetsspråk. Mange kjenner sikkert til forskjellige merkelapper for etnolekter som ”kebabnorsk” og ”å snakke gebrokkent”. En etnolekt er altså en varietet som har et eget språkssystem, som også viser til den sosiale og etniske sammenhengen varietetten forbindes med.

Når vi klatrer opp bokens hierarki, kommer vi til selve faget norsk som andrespråk. Golden, Kulbrandstad og Tenfjord (2007) har belyst faghistorien i form av tre utviklingslinjer: forskning om innlærerspråk, didaktisk forskning og forskning om språk- og kulturkontakt. Anne Brautasets kapittel har fokus på de to første siden ”sentralt innafor andrespråkforskninga står spørsmål av lingvistisk og læringsteoretisk art...” (s. 163). Basert på tall på hovedfags- og doktorgradsarbeider var utviklingslinjen om innlærerspråk på topp i 2005 (Golden *et al* 2007), selv om det var en klar stigning av arbeider i språk- og kulturkontakt. Brautaset redegjør for noen sentrale

begrep, en del typiske trekk ved språkinnlærerens språk, og noen trekk ved det norske språkssystemet som er problematiske for svært mange som lærer seg norsk som andrespråk. Avslutningsvis drøftes det ny norsk forskning om korrekthetskrav og om innlæreres norsk.

Helt øverst i hierarkiet blant språkene i Norge finner vi norsk, landets offisielle språk. Tove Bulls kapittel åpner med å slå fast at norsk er det offisielle språket i landet, selv om mange kan synes det er unødvendig å konstatere det. Men som hun påpeker, er det ikke slik at alle land har erklært hvilket språk som er offisielt. Det gjelder for eksempel Storbritannia og USA. For å forstå den norske språksituasjonen er man nødt til å ta et historisk perspektiv, og Bull gir en informativ oversikt over norsk språkhistorie. Videre presiserer Bull at når den norske språksituasjonen blir omtalt som en tospråkssituasjon, er det ikke presist. Det dreier seg ikke om to ulike språk, men snarere en toskriftspråkssituasjon. Dialektvariasjonen i Norge er ikke større enn i andre språksamfunn, men bruksområder og aksept for dialektene er langt større enn i mange andre land. Bull argumenterer for at ”den utbredte bruken av dialekter i Norge ikkje kan sjåast uavhengig av den skriftspråkssituasjonen ...” som landet har (s. 197). Avslutningsvis diskuterer Bull i hvilken grad den norske språksituasjonen er spesiell eller sær. Å spå hvordan språksituasjonen vil være om 50 år, er vanskelig, men som Bull fremhever, variasjon og endring gjelder alle språk, og det kan vi forvente med landets offisielle språk også.

Bokens avsluttende kapittel handler om engelsk i Norge og engelsk i norsk, et tema som stadig tas opp i diskusjoner om dagens språksituasjon og som ofte bringer frem følelsesladete påstander. Tove Bull og Toril Swan innleder med et historisk blikk over påvirkning fra engelsk allerede i gammelnorsk tid og med at norsk skriftspråk med latinsk alfabet først ble etablert gjennom påvirkning fra engelsk. Dessuten har engelsk gjennom århundrer vært viktig i forbindelse med handel og skipsfart. Kontakt med engelsk er m.a.o. ikke noe nytt fenomen, og forfatternes saklige diskusjon om i hvilken grad det er snakk om et domenetap i academia og næringsliv, er en fin måte å avrunde en bok om flerspråklighet sett fra flere perspektiver.

Samlet vurdering og veien videre...

Boken *De mange språk i Norge. Flerspråklighet på norsk* gir en bra samlet fremstilling av norsk språk mangfold og språklig variasjon i Norge hvor

klare og viktige språkpolitiske dimensjoner istedenfor rent lingvistiske forhold blir trukket inn i diskusjonene. I lys av Golden, Kulbrandstad og Tenfjords (2007) oversikt over norsk som andrespråk, sett som faghistorie, er denne boken et klart bidrag til fagfeltet med et fokus på den tredje utviklingslinjen om språk- og kulturkontakt. Således bør den være av interesse for alle lesere av tidsskriftet *NOA*. Mangfoldet kommer klart frem, så vel som variasjonsbredden i norsk i kontaktsituasjoner. Hierarkimetaforen som brukes for å strukturere artikkelsamlingen, er både interessant og meningsfylt.

Likevel er det noen svakheter i boken som bør påpekes. Boken ble utgitt i 2009. Det mangler stort sett nyere referanser og spesielt fra 2008, og generelt stammer den nyeste statistikken som det vises til i de enkelte bidragene, fra 2006 eller 2007. Dette kan tyde på at redigeringen av boken har tatt tid uten at enkelte bidrag er blitt oppdatert. Statistisk Sentralbyrå har en utmerket nettside med ferske statistikker. Normanns kapittel har en bra oversikt over relevante nettsider i sin litteraturliste. En slik liste kunne med fordel ha vært inkludert som appendiks i boken hvor lenker til relevante nettsider, stortingsmeldinger m.m., så vel som forslag til videre lesning – både bøker og tidsskrifter – kunne vært listet. Dette ville bidratt til bokens relevans som oppslagsverk. Nettsider oppdateres (som regel), og da kan man holde seg à jour.

Et eksempel på en manglende oppdatering på forskningsresultater, som jeg merket meg, gjelder når man betrakter et barns eksponering for mer enn ett språk som tospråklig førstespråkstilegnelse kontra andrespråkstilegnelse. Tradisjonelt har man vist til McLaughlin (1984) som satte grensen på tre år. Derimot har forskningen på fagfeltet tospråklig førstespråkstilegnelse økt kraftig siden den gang dette arbeidet kom ut, og det er innført en strengere grense, nemlig at barnet skal være eksponert for mer enn ett språk fra fødselen av for at det skal forskes på som tospråklig førstespråkstilegnelse (jf Lanza 1997/2004, De Houwer 2009). Nyere forskning viser nemlig at spedbarn klarer å skille mellom språkene de blir utsatt for i eksperimenter. Senere eksponering for flere språk kan deles inn i tidlig andrespråkstilegnelse og sen andrespråkstilegnelse. Men denne manglende oppdateringen finnes også i andre faglige arbeider som viser til dette voksende fagfeltet.

Disse reservasjoner til tross vil jeg absolutt anbefale boken. Dens brede tilnærming oppfordrer til videre forskning – bl.a. de stemmene som ikke har vært fanget opp i dagens forskning om flerspråklighet i Norge. Samtidig knyttes forskningen på flerspråklighet til forskningen om morsmålet norsk,

og det er positivt. *De mange språk i Norge. Flerspråklighet på norsk* er et godt bidrag til dagens faglitteratur på norsk og anbefales til alle som er interessert i, og har kontakt med, norsk flerspråklighet i dagens samfunn. Boken vil forhåpentligvis bidra til at ”einspråklegheit bötast”.

Siterte arbeider

De Houwer, Annick. 2009. *Bilingual First Language Acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters.

Golden, Anne, Lise Iversen Kulbrandstad og Kari Tenfjord. 2007. Norsk andrespråksforskning – utviklingslinjer fra 1980 til 2005. *Nordand* 2 (1): 5 – 41.

Lanza, Elizabeth. 1997/2004. *Language Mixing in Infant Bilingualism: A Sociolinguistic Perspective*. Oxford: Oxford University Press.

McLaughlin, Barry. 1984. *Second Language Acquisition in Childhood*. Vol. 1. *Preschool Children*. London: Erlbaum.